

VORMSI SÕNUMID

Number 29

7.11.2006

Teabelehe *Vormsi Sõnumid* eesmärgiks on anda informatsiooni saareelu puudutatavatel teemadel, käsitleda saare probleeme ning arendust.

Käesolevas numbris

Valla töömailt 2

Uus õppeaasta Vormsi Lasteaed—Põhikoolis 3

Mõtisklus 4

Saarte teemal ja muust ka 6

Ikka see Internet 8

Teated 8

Lasteaia põnnid ennustavad talve

Sel õppeaastal uuritakse lasteaia hoolega rahvakalendrit ja vanarahva tähelepanekuid ilma ennustamisel. Looduse tundmine ja ilma jälgimine oli vanasti taluelu lahutamatu osa. Oleks ju loomulik, kui ka tänapäeval osataks märgata küllaltki kõnekaid looduse märke. On päris põnev jälgida, kas need sajandite jooksul kogutud tähelepanekud ja tarkus ka tänapäeval paika peab.

Üheks olulisemaks tähiseks ilmaennustamisel on olnud mihkclipäev, 29. september. Vanarahvas ütles: „*Kui mihkclipäeval on leht puus, siis on jüripäeval rohi maas*“ ja „*Kui mihkclipäeval on selge ilm, tuleb külm talv*“. Mihkclipäeval oli tõesti „leht puus“, ka ilm oli ilus selge. Selle tähelepaneku põhjal võib öelda, et **talv tulekuga ei kiirusta, kuid tuleb parajalt külm**. Mihklikuu märgid tervikuna räägivad, et **talv tuleb pikk, kestab terve märtsikuu** – „*Ei lange mihklikuus leht puu otsast ära võib kevadel märtsikuu läbi hea reetee olla*.“ **Suuremat pakast ja tuisku ei ole oodata**, sest mihklikuus ei olnud suurt äikest ega ka tormet. Nagu viimastel aastatel, nii jääb seegi **jaanuar vähese lumega**, lumerohket jaanuari oleks lubanud vihmane mihkclipäev.

Ootame põnevusega talve tulekut!

Jana Kokk
Lasteaiaõpetaja

Õnnitleme !

13. septembril tähistas oma 70 aasta juubelit

Helgi Maurer .

Soovime tervist ja jätkuvat tegevustmistahet.

<i>Valla töömailt</i>	2
<i>Uus õppeaasta Vormsi Lasteaed—Põhikoolis</i>	3
<i>Mõtisklus</i>	4
<i>Saarte teemal ja muust ka</i>	6
<i>Ikka see Internet</i>	8
<i>Teated</i>	8

Volikogu töomailt

Selle ajalehenumbri Volikogu rubriik on veidi teistsugune – seekord ei kirjelda me niivõrd volikogus arutluse all olnud eelnõusid ning teemasid, vaid toome välja mitu murettekitavat asjaolu, mis on seoses praeguse vallajuhtimisega päevakorrale kerkinud. Sellega ei taha mitte kuidagi kedagi halvustada või kellelegi liiga teha, vaid pigem anda lehelugejatele võimaluse näha ka valitsemise „teist poolt“. Kuna väikeses vallas on alati oht, et iga kriitikat võetakse väga isiklikult, siis peame vajalikuks rõhutada, et kriitika eesmärk on aidata probleeme nähtavamaks muuta ning loodame, et kirjatükis väljatoodu on pigem konstruktiivne kui pime kriitika.

Alustuseks—alates augustist võtab volikogu tööst osa **Aime Piirsalu** keda senini asendas Teet Vainola.

Kas umbusaldus on tõsine asi? Isamaaliidu valimisnimekirja avaldas vallavanem Ene Sarapuule umbusaldust selle aasta juulikuus. Umbusaldamise põhjuseks oli valla maksumaksjate raha kasutamine poliitilise ametikoha loomiseks – oma valimisnimekirja kaaslane võeti palgale kohale, mida ei ole valla ametnike struktuuris ette nähtud ning milleks ei olnud eelarves ka vahendeid. Vallavanem süüdistust tagasi ei lükanud. Ta ei põhjendanud oma otsuseid eelarveväliste summade kasutamise osas ega toonud välja ühtki oma tegevust kaitsvat argumenti. Ja ikkagi otsustas enamus volikogu liikmeid, et toetavad vallavanema jätkamist. Ene Sarapuu lubas avaldada oma vastulaused umbusaldusele Vormis valla lehes. Seni pole ta aga midagi välja öelnud ning ebaseaduslikku Vormsi valla maksumaksjate raha kasutamist püütakse nüüd eelarve muutmisega seaduslikuks muuta.

Umbusalduse algatajad ei teinud seda kiusu ajamise pärast. Umbusalduse mõte on juhtida volikogu ning vallavalitsuse tähelepanu probleemidele ja asjaoludele, millega ametipostil olivad teevad tegelikult kahju vallale. Kõige kurvemaks teeb loo juures see, et vallavanem ei vaevu isegi umbusaldusele vastama – kõik jätkub nii nagu poleks

midagi olnud. Silmad pigistatakse kinni ning jätkatakse samal viisil.

Riigikontroll tõi välja raha väärkasutamise ning puuduliku kontrollisüsteemi Vormsi vallas. Riigikontroll viis Vormsi vallas mai lõpus juuni alguses läbi auditi, mille tulemustega on kõigil võimalik tutvuda vallamajas, aga ka Riigikontrolli veebilehel (vasakul veerus asuva otsingu lahtirisse sisestada „Vormsi vald“). Ega seal midagi rõõmustavat ole – viidatakse segadustele raamatupidamises, eelarverahade kasutamises ning toetuste maksmisses. Mitmeid kordi tuuakse välja probleem, et Vormsi vallas ei järgita maksumaksja raha kasutamiseks kehtestatud reegleid – nii riigi seadusi kui oma valla volikogu poolt kehtestatud määrusi. Leiame, et üheks võimaluseks probleemi lahendamisel oleks hädavajalik vallasekretäri koolitamine. Vallasekretär peaks olema vallas see inimene, kes mõistaks „seaduse keelt“, omaks kehtestatud reeglite üle vaatet ja oskaks neile tähelepanu juhtida ning seeläbi aidata vallavalitsusel ja—volikogul õiglasi otsuseid teha. Riigikontrolli hinnangul vajab valla sisekontrollisüsteem täiustamist, et tagada tegevuse õiguspärasus ning vältida olulisi riske, vigu ja vahendite väärkasutust. Meie valla sisekontrollisüsteem on tõepoolest nõrk – ka revisjonikomisjon pandi kokku ainult võimuliidu esindajatest, mis ei luba kuidagi ka kahtlasena tunduvaid tehinguid opsitsioonil kontrollida. Ka Riigikontrolli auditi aruanne viitab mitmele korrupsioonihõngulisele tehingule.

Valla eelarve kui kameeleon. Vormis valla eelarve on läbi aegade olnud üks salapärane dokument. Üks endisi volikogu esimehi on meenutanud, kuidas ühel aastal eelarve kadus ning ilmus hiljem välja hoopis teisel kujul. Seda halenaljakat seika oleme ikka muiates kuulanud – peale viimast volikogu istungit aga ei tea kas nutta või naerda kuna selgus, et ka selle aasta eelarvega on toimunud kummalised lood. Hoolimata sellest, et nüüd on kõik dokumendid ka digitaalsel kujul olemas. Täpsustuseks mõned näited. Selgus, et eelarve täitmise osas on veterinaarteenuste osutamise rida täielikult miinustes. Kuidas nii—selline rida sai ju 2007. a.

eelarvesse ikka sisse kirjutatud. Ka vallavanem kinnitas seda. Kuhu see rida siis kadus? Ei tea. Kas eelarve vastuvõtmisel otsustatud muudatusi ei ole eelarve lõplikku versiooni sisse viidud? Eks seda selgita revisjon. Või teine näide: kasutuses olevasse eelarvesse on ilmunud read, millele ei oska keegi seletust anda (näiteks on kulutatud praeguseks Vormsi valla eelarvest ligi 57000 krooni „Huvikeskuse“ tarbeks. Kuna huvikeskust Vormsi vallas ei ole, tähendab see seda, et 57000 krooni meie kõigi raha on paigutatud kuhugi. Aga küsimuse peale „kuhu?“ kehitab vallavanem õlgu. Kurb on kõrvalt vaadata, et selliste oluliste vigade ilmsikstulekul ei taha ka keegi võtta vastutust – ei volikogu sekretär, kelle ülesanne on jälgida, et volikogu otsused saaksid ka paberil sellise sisu, millisena nad vastu võeti; ei volikogu esimees, kes võiks kontrollida oma sekretäri tööd; ega ka vallavanem, kelle jaoks on eelarve üks igapäevaseid peamisi töövahendeid. Kõik aetakse raamatupidaja süüks – aga ega siis raamatupidaja saa omavoliliselt eelarvet koostada, muuta ja tühistada. Või kui see nii on – kus on vallavanema silmad, kõrvad ja südametunnistus lubades sellel kõigel juhtuda? Ministrid näitavad eeskju poliitilise vastutuse võtmisel kui keegi nende alluvatest on riiki kahjustades eksinud. Kui vallavalitsuse töötajatest keegi eksib nii, et sellest tekib kahju Vormsi vallale, kas võiks eeldada poliitilist vastutust siis ka valla juhtidelt?

Kas tõesti hakkab Vormsi vald taotlema kultuuriautonomiat? Vähemasti nii oli mustvalgel kirjas *Vormsi Valla Teatajas*. Loodetavasti on tegemist väikese apsakaaga. Vähemusrahvuse kultuuriautonomia on vähemusrahvusse kuuluvate isikute õigus moodustada kultuuriomavalitsusi neile põhiseadusega antud kultuurialaste õiguste teostamiseks. Kultuuriautonomia taotlemise aluseks on vähemusrahvuse rahvusnimekirja. Nii ei saa kindlasti Vormsi vald kultuuriautonomiat taotlema, küll saavad seda näiteks rootslastena rannarootslased.

Loodetavasti oli ka valla lehes tege- mist kirjatükki tekkinud apsakaga – aga ka selliste vigade ärahoidmi- seks tuleb olla tähelepanelik. Muidu võib juhtuda, et Vormsi Vallavalitsus jääb häbisse. Miks on kultuuriauto- noomia üldse vajalik? Vähemusrah- vuse kultuuriomavalitsuse põhiees- märgiks on emakeelse õppe korral- damine ja järelevalve selleks ette- nähtud varade kasutamise üle; vä- hemusrahvuse kultuuriasutuste moodustamine ja nende tegevuse korraldamine, samuti rahvuslike kul- tuuriürituste korraldamine; vähe- musrahvuse kultuuri ja hariduse edendamiseks fondide, stipendiumi- de ja preemiade asutamine ning määramine.

Internetiühendus saarel on üks probleemidest, mis siiani pidevalt küsimusi tekitab. Meeldiv on kuulda, et Internet on jõudnud peale Hullo ja Rumpo veel teistegi külade elanike- ni — Bussby, Rälby, Borrby, Fällarna. Aga kas asi on lahenda- tud? (üht arvamust sellest saab lugeda käesoleva ajalehenumbri 8. leheküljelt).

Uus õppeaasta Vormsi koolis

Vormsi kool on sel aastal väiksem kui mullu – Haapsalus jätkavad oma õpinguid Vormsi kooli lõpetanud **Anders Streng, Kati Koch ja Kaisa- Liis Mandre**. Haapsalu Wiedemanni gümnaasiumi 8. klassi õpilane on meie endine õpilane Johanna-Liisa Müürissepp.

Samas on tore tõdeda, et kooli järje- pidevus ei katke ja sel aastal on meil 1. klassi õpilaseks **Sander Kisler**. Seega on meil õpilasi kokku 18. Õpe- tajate hulka on tulnud juurde **Kadi Põdersalu**, kes õpetab eesti keelt ja kirjandust, **Riin Ööbik**, kes lisaks kehalisele kasvatusesele annab ka kä- sitööd ja inglise keelt noorematele klassidele, **Maris Puurmann**, kes

Kas tankla või ajalooline Hullo kauplus ?

16.augustil külastas Vormsi valda Regionaalminister Jaan Õunapuu. Meeldiv on märkida, et minister kiitis saare heakorda. Olulise asjana nimetas ta aga seda, et Vormsi vallas on vaja leppida kokku selles, millisena tulevikku soovitakse näha; vaja on leppida kokku, millised tegevused ja investeeringud on saare arenguks kõige olulisemad. Vormsi valla arengukava kehtib kuni aastani 2010, kuid seda täpsustav tegevuskava on juba ammuilma kehtivuse kaotanud. Uut tegevuskava (näit 2007-2010), mis peaks otseselt olema ka igaaastaseks eelarve kujundamise aluseks, ei ole vallavalitsus veel siiani esitanud. Volikogule esitati küll üks eelnõu, kuid see kujutas endast pigem koopiat tegevuskavast 2001-2005. Minister Õunapuu tõi välja, et näiteks tankla on küll oluline, kuid selleks 15. miljonit krooni ei ole mõistlik investering (arvestades ka seda, et

valla eelarve ise on umbes 5 miljonit krooni). Rõhutas ta aga vajadust ja võimalust teha korda ajalooline Hullo kauplus, milleks soovitas taotleda puuduolevaid vahendeid ka hasartmängumaksust regionaalseid investeeringuid rahastavast programmist. Millise otsuse teevad vallavalitsus ja volikogu, selles on sõnaõigus kaasa rääkida igal saareelanikul. Ja seda näiteks läbi arengukava avaliku arutelu—loodame, et see ikka toimub.

Lõpetuseks—loodame, et mitmele eelpool väljatoodud küsimusele saame vastused juba järgmisel volikogu istungil, mis toimub 10. novembril. Volikogu istungid on avalikud ja keda huvitab vahetu informatsioon - tulge ise kuulama.

Isamaaliidu nimekirja nimel

Maris Puurmann

vallavolikogu liige

õpetab vanemas astmes ühiskonna- õpetust ja **Koit Kõiveer**, kes annab ajalootunde vanemas astmes.

Lasteaiarühmas on 11 last, kõige pisem on poolteist aastat vana ja osa vanematest lastest valmistub usinalt järgmisel aastal kooliminekuks.

Sel sügisel said Vormsi kool ja laste- aed toreda tunnustuse osaliseks: lasteaia õpetaja **Jana Kokk** ja alg- klasside õpetaja **Ragne Tarjus** valiti Läänemaa **Aasta Õpetajate** hulka ja õpetaja **Malle Hokkonen** sai aunime- tuse Läänemaa **Aasta Õppija**. Õpetaja Malle on silma paistnud tubli osale- misega erinevatel kursustel. Jana Koka puhul toodi esile innovaatilisi

ideid kodukoha ja kultuuriloo tut- vustamiseks lastele eakohase tegevuse ja õppematerjalide kau- du. Jana loodud „Vormsi aabits“ on äratanud tähelepanu nii maa- kondlikul tasemel kui ka mujal Eestis. Õpetaja Ragne kiituseks peab ütleva, et meie algklasside õpilastega tegeletakse pühendu- nult nii õppetöö ajal kui ka selle väliselt, õpilased käivad teatri- etendustel nii palju kui võimalik ja nende kultuurihuvi innustatakse mitmel erineval moel.

Kaia Oper

Vormsi Lasteaed - Põhikooli direktor

Milleks mulle raamat(ukogu) ?

I

On kummastav ja imepärane sattuda raamatute võlu kütke. Sest just seda nad minuga teevad On vist alati teinud, aga viimase ajal olen seda teadlikult nägema, jälgima asunud. See aasta algas teadupärast Saint-Exuperiga. Siis Faulkner, Hesse, taaskord Wassmo, mu igipõline lemmik.

Sügis on veel eriti tormiline olnud: Hobulausuja, milles ma küll lõppkokkuvõttes pettusin, aga mis siiski oli nii kaasahaaravalt kirjutatud, et seda kuidagi käest ära ei saanud. Siis oli Eco – inspireeriv ja irooniline ja tekitas mõnusa teadliku skepsise, naudivupilve, milles saab päevi hiljemgi heljuda. Ja nüüd veel üks norrakas- Fosnes-Hansen oma „Reekviem katkenud reisi-le“ raamatuga. Midagi Tundströmist, midagi Ib Michaelist. Jälle see vaimustav põhjamine elufilosoofia ja –traagika, mis mind alati jäägilt võlub, kuigi ta puhuti kordub. Ma pole senini leidnud asendamatumat kaaslast raamatust. Ta võib küll olla ese, kui ma teda liigitan või kataloogin... aga tal on hing. See vapustab sageli ja see ongi olulisim.

Tjah, sellest on juba mõnisteist aastat, kui pisikese kooliplikana esmakordselt raamatukokku sattusin. Miks ma just sinna läksin või mida laenutasin, seda ma enam ei mäleta, küll aga on mulle meelde jäänud pikk kulu- nud pruunikaspunane vaip, mis viis koridorist laenutustuppa, lugemissaali vana kiiktool koos musta äramängitud karuga ning imelised punased kalad vulisevas salarohelises akvaariumis. Ja see lõhn- segu raamatutolmu- ja kohvihõngust, ent veel millestki tabamatust. Ilmselt see oligi see kuulud-kardetud pisik, kuidas teda nüüd nimetatigi? Raamatu-? Lugemis-? Igal juhul sain nakkuse ning põen seda siiani. Kahjuks või õnneks.

Võisin juba koolilapsena end tundideks raamatukokku unustada. Nii palju raamatuid, nii palju avastamis-, lugemis-, naudingurõõmu! Ekslesin täiskuhjatud riulite vahel, suutmata otsustada, mida seekord laenutada, sest kõike oleks ju tahtnud endasse ahmida. Ilukirjandus. Luule, aimateosed... Paraku on inimvõimetel piirid. Nii juhtuski sageli, et võtnud terve portsu lugemist, jäi enamik neist poolikuks või hoopis lugemata, sest üks või teine väljavalitustest köitis jäägitult endaga ja enne kui arugi sain, tuli juba võetud teosed tagastada.

Raamatukogu oli mulle, rahu ja üksindust armastavale lapsele, nagu tempel. Koht, kuhu tulla pelu suure ja kiirustava maailma eest. Koht, kus tundsin end kindlalt ja hästi.

Mäletan omanäolist rahulolutunnet, kui olin enda arvates kogust taas midagi head lugeda leidnud. Kiirustasin koju, vajusin oma diivaninurka või laua taha ja võisin unustada tundideks kõik muu. Mõnikord isegi päevadeks. Eriti meeldis mulle õhtuti iseendale valju häälega enim meeldinud luuletusi ette lugeda... Friik, mõtlete. Ju ma olin, Ole(ksi)n ehk nüüdki kui rohkem võimalust antaks.

Mingi sisemise sunni ajel otsustasin ka ise saada ametilt raamatukoguinimeseks. See tundus olevat juhuslik valik, aga kui asjale sügavamalt mõelda, siis vist mitte nii väga... Olen alati olnud esteet, puhta ilu nautleja ja seepärast pole mulle ka kunagi raamatukogutöö nõ köögipool eriti ahvatlev olnud- kataloogimine, arvele võtmine, indekseerimine, juba need nimetused ise ajasid judinad selga. Aga mis parata, igal ajal on kaks otsa. Vähemalt olen alati saanud olla oma kallite raamatute keskel. Kuigi aega enam süvitsi lugeda nii palju pole kui varem. Ei saa ju lugeja eest kõike huvitavat kohe endale krabada. Ka teistega tuleb arvestada. Ning mitte ka nii väga huvitavaga kursis olla.

Nüüd, ise väikest raamatukogu hallates ei oska ma arvata, mis võiks tänast inimest siinsesse asutusse tulema meelitada. Kui enda kogemuse peale tagasi mõelda, siis ei olnud

selleks inimene, kes mulle raamatu laenutuse vormistas, see miski oli õhus ja oli raamatus endas. Raamatut aga käisin riulite vahelt otsimas ise. Arvan, et kui oleks kättpidi viidud, poleks võib-olla NII meeldima hakanud. Teisipidi on lugemisharjumus alati ka geenides, nii et...

Käisin siis raamatut otsimas ning miskipärast tulin ikka ja jälle tagasi oma heade sõprade juurde. Seega on lugemine, raamat ja raamatukogu miski arusaamatu liit, milleni kedagi kättpidi ei vea. See kõik on seal kusagil uusi avastajaid ootamas. Aga seda tungi ei saa tekitada, kui ta on sisimas olemas, tunneb ta ühel päeval lihtsalt ära. Jalad leiavad tee raamatuni, mõte tee mõtteni...

II

Seisab akna all ja irvitab kohatult, passides inimesi, kes libedal tänaval komistades omaette vannuvad. See olen mina ise, kes ei viitsi keset reedet mitte midagi muud ette võtta. Isegi mitte makki mängima panna kuigi argipäevane vaikus on rõhuv, isegi mitte süüa teha, kuigi kõht on tühi. Olen hiljuti lõpetanud Sauteri „Indigo“ lugemise ja veel silmnähtavalt selle meeleolude küüsis.

Mulle meeldib eesti kirjandus. Eri- nevalt paljudest teistest. Sest selles on nii palju oma. On kohti, kus oled isegi käinud, on nimes, milles väljahäldamiseks ei pea keelt sõlme keerama, on inimesi, keda mõistad vast paremini kui mõne kaugema rahva esindajat.

Oma eelistusi ses vallas on raske sõnadesse panna- ühelt poolt pean lugu ilusalt kõlavast ja ladusast keelest, mida minu meelest saab autor ehedaimalt edasi anda vaid oma emakeeles. Samuti olen lugu pidanud kirjeldustest, mis pooleldi sinu eest pildi silme ette maalivad, ehkki teisalt ma väga pikki kirjeldusi ka lugeda ei viitsi. Pigem eelistan lakoonilist ütlemist. Täpset ja tabavat.

Miskipärast sümpatiseerivad mulle enamikus nooremad autorid- Tode mõistatuslikkus, Rakke otsekohe- sus, Murutari ironia ja avameel- sus, juba eelnimetatud Sauteri liht- sakoelisuus, Kivirähki võrratu huu- mor, Kaplinski sügavus ja filosoof- iad, Henno tõetruudus.... Samas- Kaur Kenderit, Eia Uusi ega Kadri Kõusaart ma lugeda pole suutnud. Mis parata, ju need ei ulatu siis ko- he mitte miskitpidi minuni.

Eriti paelub mind eestimaine luule, tõkeluulet ma sageli lugeda ei suu- da, sest tundub, et originaalist on väga palju kaduma läinud. Ka siis, kui ma originaalkeelt ei valda. Või on need oma kompositsioonilt minu jaoks liig tabamatud ja paljusõnali- sed. Ses suhtes meeldivad mulle ainsa erandina väga hiina ja jaapa- ni lühivormid.

Aga oma autoritest on lemmikuteks kaheldamatult Doris Kareva, Kristii- na Ehin ja Viivi Luik. See on mingi naiselikult kulgev valus ja ilus pilk,

tunne ja ütlemine, mis läbib „Kaitseala“ päevikulehekülgi, „Mandragorat“ või „Pildi sisse mine- kut“. Või mistahes teist öeldud au- torite teost.

Ja see valjustilugemine, millest en- ne rääkisin. See mõjub just eriti nende mainitud autorite puhul- mõ- te saab selgeks ja astub üle raama- tulehe otse sinu juurde, paberil ahistavatena näivad riim ja salm kaovad ning luuletusest saab üht- ne, hakkimata lugu. Lisaks laulev keel, õiges kohas olev, õiges to- naalsuses pilt ja tunnen end olevat ideaalile nii lähedal, et võiks seda sõrmega puutada...

Hmm, üksildaste hommikute võlu. Istuda minuteid isekeskis oma pisut melanhoolsete igatsevate mõtete- ga. Nautida kirbet kohviaroomi, kuulata mälestusi esilekutsuvat muusikat ning sirvida raamatuid...

Lumehelbed tantsisklevad kergete-

na läbi külma õhu. Päevad ja minu- tid on umbselt täis langenud kut- seid, soove, ütlemata sõnu, olemata olukordi, korduvaid unenägusid, põgenemissoovi, ihaluste võlu. Ma peaksin ometi mõistma, et vanad ajad ei tule enam samaväärsetena tagasi. Et mina pole ainus, kes kuust kuusse kulgeb muutumiste lõppematus jadas. Aga lubadused ripuvad tilisevaina endiselt minu üle – nõidus palmitseb oma kollaseid patse, piirab ja sõlmib ja kogub. Va- ritseb...läheneb. Haarab? Saab kät- te ?? Toob tagasi ???Raamatud!

Küllli Kivi

Vormsi raamatukogu juhataja

Eelpooltoodud essee sai esikoha kon- kursil, mis korraldati Läänemaa Kesk- raamatukogu 55. juubeliks ning katuse- teemaks oli "Lugedes rikkamaks".

Soovime Küllile palju õnne !

Vormsi motiive

SÜGIS . Lõputu pimedus. Pori. Kõle tuul ja jäine vihm. Kisenda- vad rändlinnud ja rändavad hin- ged. Lehetud puud. See on sügis, kurb ja masendav aeg. Öeldakse isegi, et sügisel surevad need, kes enam talve üle elada ei jaksa ...

Tegelikult ma nii mornilt alustada ei tahtnud, sest tegelikult on sügis hoopis mitmepalgelisem, oma- moodi isegi nauditav, kui vaid need õiged tahud ja nüansid avas- tada:

pilt: **September**. Kirgas sügishom- mik, ilm on soe ja päikseline ning kogu loodus on veel pea täiesti roheline. Tõsi, juba pisukeste ku- lukõrte kollasega viirutet ning mõ- ne külma tuulehooga hoiatet, ent siiski...

Metsas, pehmes samblas, otse Hullost Kersletti viiva tee ääres, on aga seeneparadiis - suuremaid ja vähemaid, valgeid, kollaseid ja pruune, hästi silmapaistvaid ning päris peitupugenuid. Ning sealt veel paar sammu edasi – nii kau- gele kui silm ulatub - aina punav pohlameri, vaevu vaid kummardu-

ma ja noppima.

Metsas on soe ja turvaline. Kui lin- nud ka veel laulaks, võiks arvata, et on veel peaaegu suvi. Ehkki õigu- poolest ju ongi suvi, vananaistesu- vi. Kirju, päikesekollane ja pohlapu- nane kesk` Kersletti kohisevat ürg- metsa.

pilt: **Oktoober**. Udune pärastlõuna, tibab vaevuaimatavat seenevihma ning kusagilt tulvab sõõrmeisse meelikõitvat märja roo hõngu. Ootamatult keerdub seni avarate väljade vahel loogelnud tee pare- male ning leian end ühtäkki taas rahulikult kohavate põlispuude alt. Väike matkarada, mis viib Förbyst otse Saxby, on saarel üldiselt vä- hem teada ja -käia, kui nii mõnedki muud ning seetõttu on seda keset lehekirjut sügist ka erakordselt tore oma lõbuks avastada.

Veel võib kõrges rohus märgata üksikuid vapraid suvemeenutajaid- helelillaks tõmbunud hapraid kellu- kaid ning harvaks jäänud õielehte- dega karikakraid. Ent võimsa vana kuuse alumistele laiadele okstele pudeneb tund-tunnilt aina rohkem

kasekulda ja see tähendab vaid üht – tuleb valmistuda pimeduse ja kül- ma võidukäiguks. Tee ääres uhkel- davais enam kui meetrikõrgustes sipelgapesades varjulise ürgmetsa rüpes on elu igatahes juba üsna soiku jäänud. Ju nad aimavad...

3.pilt: **November**. Lõõtsutav põhja- tuul Hullo männilvatvades ja esime- sel novembril maha sadanud esime- ne lumi. Huvitav, kas veel möödu- nud pühapäeval Hullo lahes nähtud luigid ongi nüüdseks ära lennanud, kui uskuda vanarahvatarkust- luigid läinud, lumi taga? Ilm on juba jäiselt külm, ei tea õieti, mida panna selga või jalga ja valgustki jääb aina vähe- maks. Nüüd on tõesti suur ja sügav sügis, nüüd ei jää üle muud kui piilu- da aknast, kuidas vanaks jäänud puud tormituultele alla annavad ning raske raksatuse saatel värskete lu- mekorrale prantsatavad. Nüüd on aeg kütta ahi kuumaks, süüdata aknal küünlad, sest hingede kuul on oodata külalisi teisest ilmast, kes just pilkases pimeduses leiavad tee tagasi omaste juurde.

Küllli Kivi

Folklooripäevad Vormsil

04.-06. augustil toimusid Vormsi saarel Eesti saarte IV folklooripäevad. Seekord oli peateemaks „Rahvuslikud elemendid ja motiivid kaasaegses käsitöös“. Osalema olid tulnud Hiiumaa, Muhu, Saaremaa ja Vormsi esindajad ning vaatlejad Pranglilt ja Ruhnust, kokku üle saja inimese. Abrukat esindas nende täievililine suursaadik Abruka Maali koos oma bandega. Kihnu esindajad jäid seekord tulemata. Saarte folklooripäevad on mittetulundusühenduste ja kohalike omavalitsuste koostöös korraldatav üritus, kus tutvume Eesti saarte pärimuskultuuriga, saame uusi teadmisi ja teeme ka ise ettepanekuid oma kultuurielu paremaks korraldamiseks.

Folklooripäevade pidulik avamine toimus Vormsi Püha Olavi kirikus. Kokkutulnud tervitasid kirikuõpetaja Ants Rajando, ürituse patroon Ingrid Rütel, Eesti Saarte Naiskogu esinaine Laine Tarvis ja Vormsi vallavanem Ene Sarapuu. Avamisele järgnesid ekskursioonid kiriku ümbrusse. Ekskursioonid Vormsiga tutvumiseks toimusid ka järgnevatel päevadel.

Töötoad. Toimusid käsitöö töötoad ja käsitöölaad. Oma tegevust ja oma valmistatud pille tutvustasid ka „Värksespad“ Saaremaalt Leisist.

Vormsi lasteaia õpetaja Jana Kokk tutvustas huvilistele eelkooli ja algklasside pedagoogikat ja kodukoha tutvustamist lastele Vormsi näite põhjal. Ta tutvustas laste enda tehtavat Vormsi kodukoha aabitsat, mille koostamise käigus õpib laps paremini tundma ja mõistma kodukohta, looma seoseid, vahendama saadud teadmisi ja elamusi oma aabitsat illustreerides. Väikese Vormsi väike lasteaed on ainulaadne ja kordumatu oma kodukoha tutvustamise ja selle kajastamise poolest. Folklooripäeval osalejate huvi oli Vormsi lasteaia toimuva vastu nii suur, et leppisime Janaga

kokku, et ta tuleb Saare- ja Hiiumaa huvilistele oma tööd lähematel kuudel tutvustama.

Mokalaat. Toimus arutelu teemal, millised on saarte elanike mured kultuuri valdkonnas ja kuidas edasi minna, milline võiks olla Eesti saarte edaspidine kultuurialane koostöö, millised oleksid mõtted seoses järgmise kokkutulekuga. Eesti on ühinenud Vaimse kultuuripärandi kaitse kontseptsiooniga. Kõrvuti muude tähtsate ülesannetega on vaja kindlaks määrata, mida on meie vaimses kultuuris vaja kaitsta ja toetada ning mida lülitada vastavasse nimestikku igal saarel. Eestis mõistame vaimse kultuuripärandi all kõrvuti suulise traditsiooni väljendusvormide, esituskunstide, kogukondliku tegevuse, rituaalide ja pidulike sündmuste, looduse ja universumiga seotud teadmiste ja tavade ka traditsioonilisi käsitööoskusi. Nendeks oskusteks on eri materjalide (tekstiil, puit, nahk, vill, savi jt Eestile omased looduslikud materjalid) töötlemisel kasutatavad traditsioonilised oskused ja võtted (näiteks roo-, õlg- või laastukatuse panemine, taimedega värvimine, pillide valmistamine jms), traditsiooniline toiduvalmistamine jne. Mis seisus kontseptsioonist lähtuv töö meie vabariigis või maakonnas hetkel on, seda me folklooripäeval veel teada ei saanud, kuna vastavaid ametnikke kohal ei olnud. Kuid arvati, et asjaviilistel kodanikeühendustel oleks vaja olukorrast pilt saada ja oma sõna kaasa öelda. Sellel teemal püüame Saaremaa Naiste Ümarlauaga vesta-va kohtumise ajaliste riigiametnikega korraldada.

Rõhutati pärimuskultuuri õpetamise vajadust ja õpetamise alustamise vajadust just lastest. Et inimese juured oleksid sügaval mullas ja et ta ei oleks iga tuuleiili ümber lükata. Lasteaedades ja koolides tuleb pärimuskultuuri õpetamisele senisest palju rohkem rõhku panna. Selleks on vajalik anda ka õpetajatele täiendkoolitust. Pärimuskultuuri koolitus on vajalik ka kohalike omavalitsuste juhtidele, volikogude liikmetele ja täitev ametnikele. Miks seda vaja on, võib selguda alljärgnevast.

Lugesin mõni aeg tagasi Jaan Kaplinski artiklit *Etnograafia kui ellujäämiskunst*. Ta väidab, et eestlased on üle võtnud läänemaailma tõelist religiooni – usku ajasse ja uuenumisse, kusjuures meiegi põhirituaaliks saab uuendamine, reformimine, vana vahetamine uue vastu, vana äraviskamine, ülemäärane tarbimine-kulutamine. Paraku pole alati selge, kas uus elu ongi vanast parem, kas oleme õnnelikumad, kui oldi sada või viiskümmend aastat tagasi. Ei suuda me ka hinnata, kas kiirelt muutuv elulaad on midagi kestvatu või on suur osa inimekonnast valinud ummiktee, mis viib suure kriisi või katastroofini. Ka nimekas astrofüüsik Martin Rees oma raamatus *Meie viimane aastasada* leiab, et inimkonna võimalused üle elada alanud sajand on 50:50. Ta juhib tähelepanu sellele, et uuel on keskeltläbi tendents kiiremini vananeda kui vanal. See mis lööb läbi uudsusega, vananeb-ununeb kiiresti. Ning on küllalt tõenäoline, et vanast loobumine võib olla ajutine ja me peame pöörduma vana vahendlikuma elulaadi juurde. Seega on vaja valmis olla selleks, et tuleb elama hakata rohkem või vähem esiisade moodi. Põhja-Euroopas tähendaks see osalist tagasipöördumist sellise maaelu juurde, mida me teame Tammsaare romaanide järgi. Traditsiooniline talupoja elulaad on meie karmides oludes läbi teinud tõsise ajaproovi, olles osutunud kestvaks ning säästlikuks. See elulaad võiks kesta veel sadu, isegi tuhandeid aastaid. Ei ole võimatu, et meie järeltulijad peavad kord taas selle järgi elama õppima, õppima toime tulema kohalike ressursidega, loobudes paljust, millega vahepealne külluslik elu meid on harjutanud. Seega on vaja, et vana elulaadi, põliseid toimetulekuoskusi ei tohiks lasta kaotsi minna. Pole võimatu, et keemia ja füüsika kõrval võib meil vaja minna ka etnograafiat. Et vanad tarkused säiliks, peavad nad püsima ka praktikas ja peab olema inimesi, kes oskavad ja tahavad vana moodi elada.

Traditsiooniliste ellujäämistarkuste elavana hoidmine tähendab, et riik ja kohalik omavalitsus peaksid toetama maakohas neid inimesi, kes oskavad ja tahavad hobusega kün- da, vikatiga niita, kääridega lam- mast pügada, villa kraasida, lõnga kedrata, reht peksta, pidada vana- viisi loomi ja teha palju muud nii nagu vanasti tehti. Võib-olla on sel- lest, et põlised oskused meil veel suuresti alles on, alanud aastasajal rohkem abi kui infotehnoloogiast, Via Balticast ja NATOst.“ Nii arvab J. Kaplinski ja küllap tal on õigus.

Mokalaadal räägiti veel sellest, et käsitöötoodete hinnad on käsitööte- gija jaoks liiga madalad. Arvati, et ka käsitööliste tulude maksustami- sel võiks rakendada maksuvaba tulu analoogiliselt põllumajandus- saaduste tootjatega. Riigi huvi käsi- töö arendamise vastu peaks olema suurem. Käies õppereisil Gotlandi saarel saime teada, et näiteks Rootsi riik koostöös kohaliku oma- valitsusega aitab ülal pidada nii rahvuskäsitöö arendus- ja koolitus- keskust kui käsitöölisi nõustavaid konsultante maakonnas. Meil pee- takse käsitööd samaväärseks iga teise tööga, kuid *käsitöö ei ole ai- nult elatusallikas, vaid ta on ka kul- tuurinähtus*. Käsitöö tegemine tä- hendab rahvuslike käsitöötradit- sioonide väärtustamist, hoidmist ja edasiarendamist paikkondlikku omapära arvestades.

Arvati, et rohkem võiks olla ka kä- sitööalast õppematerjali. Käsitöö ajakirjale võiks kaastööd teha ka tuntud kunstnikud. See kasvataks käsitöö tegijaid.

Saarlased arvasid, et Saaremaa rahvariie kohta oleks vaja põhjali- kumaid töövihikuid. Ka video või CD võiks olla. Nii mõnigi rahvariie valmistaja tunnistas, et sageli on tulnud olla probleemi ees, et ei tea, kuidas mõnda asja rahvariie val- mistamisel õigesti teha.

Ka seekord ei saanud mööda tee- mast „*maantee pikendus*“, st tasust üle veetee sõidu eest, mida saarte elanikud maksma peavad, kuid mil- le eest peaks maksma riigieelar- vest. Kahe veetee ületamine see- kordsel reisil läks maksma peaaegu sama palju kui reis maismaal. See

teeb kultuuri tegemise saarte elani- kele väga kalliks. Saartelt pärit riigi- kogulaste eestvõttel oli vastavasi- suline seaduseelnõu eelmise Riigi- kogu menetluses, kuid suure vastu- seisu tõttu jäi ta vastu võtmata.

Iga-aastaste Eesti saarte folkloori- päevade korraldamisega otsustati jätkata. Seniste kooskäimiste tule- musena oleme saanud headeks sõpradeks erinevate saarte inimes- tega, oleme olnud osalised selles ürituses ja saanud sealt jõudu eda- si elamiseks. Oleme teada saanud, mis saarte pärimuskultuur tõeliselt on. 2007.a. folklooripäeva korralda- miseks anti vormsilaste poolt val- mistatud korralduskulpe üle Abru- ka- le. Sooviti, et järgmise aasta folk- looripäevade märksõnaks peab olema „noorem kooliiga“ (kuni 15 eluaastani).

Rõivakonkurss. Tehti kokkuvõtted ka konkursist „Saarte-keha-kate“. Konkursi eesmärk oli Eesti saarte rahvakunsti- ja käsitöötraditsiooni- de toel luua nüüdisaegseid rõiva- esemeid, mida võiksime uhkusega ise kanda ning mis võiksid saarte elanikke nii Eestis kui laias maail- mas tutvustada. Konkursile esitati 21 tööd. Asjatundjate arvates täitis konkurss oma eesmärgi täielikult. Konkursi võitis ja esimese preemia sai Saaremaa juurtega Margit Sondbergi ja Hiiumaa juurtega Lembe Sihvre töö - Saaremaa ja Hiiumaa laikuubede lõigetel valmis- tatud laikuued ning ratasüllid, sari- külli ja Hiiumaa tanu lõigetel valmis- tatud mütsid. Teist preemiat otsus- tas žürii välja anda kaks. Ühe mu- hu tikandiga peakatete eest, mille autoriks on muhulane Anu Kabur. Teise kangastelgedel kootud pleedi ja Anseküla kihelkonna vesti ainetel seeliku eest, mille autoriks on saar- lane Ülle Sepp. Kolmanda auhinna sai Hiiumaa ainetel kootud kamp- sun, mida hiidlased kutsuvad missjakuks, autoriks hiidlane Sirje Eller. Ergutusauhinna vääriliseks tunnustati linasest ja puuvillasest niidist kangakudumise, heegelda- mise ja kõlavöö tehnikates valmis- tatud muhaineline seelik. Töö au- toriks on Malle Valli Põlvamaalt.

Konkursitöödest korraldatakse näi- tus septembrikuus Kuressaares ja oktoobri algul Tallinnas Eesti Käsi-

töö Majas. Ka kavatseme konkursile esitatud tööde kohta koostada vas- tava kataloogi tööde fotode, kirjel- duste ja autorite tutvustusega.

Naiste rollist saarte vaimses kul- tuuris. Viimasel päeval kuulasime Ingrid Rüütli ettekannet naiste rollist Eesti saarte vaimses kultuuris Kihnu näite põhjal ja Vormsi Käsitöö Seltsi esinaine Kristina Rajando ettekan- net Vormsi käsitööst ja traditsioonili- se käsitöö disainist kaasajal. Ka Kristina ettekandes kajastus naise roll Vormsi saare vaimses kultuuris rannarootslase ja laulumemme Ma- ria Murmani näite põhjal.

Folklooripäeval oli palju ilu ja väga südamlük õhkkond. Korraldajad olid näinud palju vaeva ja üritus läks hästi korda.

Tänu. Suur tänu korraldajatele – eesotsas Vormsi vallavanema Ene Sarapuu, valla kultuurijuhi Tatjana Bratoljubova ja Vormsi Käsitööseltsi ja konkursi „Saarte-keha-kate“ žürii esinaine Kristina Rajandoga; konkursi žürii liikmetele Kaie Keskülale, Kaidi Holmile, Sirje Pere- le ja Helle-Mare Kömmusele, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu juhile Liivi Soovale, Leisi VÄRKSiile, Abru- ka Maalile Lea Kuldsepale ja Maali- bandele, Eesti Saarte Kogule ja Kaia Eelmale, kõigile folklooripäeval ja rõivakonkursil osalejatele.

Suur tänu Ingrid Rüütlile ja Kristina Rajandole väga sisukate loengute eest. Samuti kirikuõpetaja Ants Rajandole saarte naiste aadressil lausunud heade sõnade eest.

Suur tänu Eesti Kultuurkapitalile, Kultuurkapitali Saaremaa ekspert- grupile, Kohaliku Omaalgatuse Programmile, Eesti Saarte Kogule ja Muhu Vallavalitsusele rahalise toetuse eest.

Laine Tarvis

Eesti Saarte Naiskogu esinaine

Vormsi internetiseerimine-käestlastud võimalus ?

Vormsis on ainukese omavalitsusena Eestis juba kõik tehtud selleks, et iga elanik, suvitaja või külastaja pääseks mobiilselt tasuta võrku või saaks omale püsiühenduse minimaalsete kulutustega. Või peaaegu kõik, sest asi on jäänud mõttetult toppama kahel põhjusel:

Esiteks on mõnede juurdepääsupunktidele (access point) paigutatud sobimatud, et mitte öelda valeid signaali edastavad antennid. Ringdiagrammiga e. omni-antennid (need valge pulga kujulised) sobivad ainult külade keskele ja samas tuleb ka jälgida, et neid ei paigutata liiga kõrgele. Tavalise maja katuseharja kohal ongi see ülim kõrgus. Kõrgemalt hajub ka signaal tavaseadmete ja mastita kliendi kättesaamatutes kõrgustes. Eriti vale on nende paigutamine Saxby ja Norrby tuletorni üle kolmekümne meetri kõrgusele. See tavaline interneti kasutaja tahtev inimene (klient siis firma või ka valla jaoks) võib sealt küll selle vajaliku signaali kätte saada, kuid ta peab selleks tegema üüratuid kulutusi. Milleks, küsib inimene? Lubati ju lausa tasuta interneti. Loomulikult on selline olukord kasulik neile, kes paigaldavad inimestele neid interneti pääsu võimaldavaid seadmeid. Näiteks kui seadmed ise maksavad 2000 krooni, tundub ju täiesti normaalne, kui veel 500 krooni töörahaks küsitakse. Aga kui seadmed ise maksaks ainult 500, siis oleks ju raskem veel 500 selleks töörahaks küsida. Piinlik ikkagi.

Külalast kaugemate või ka külaäärsete juurdepääsupunktide seadmistamisel oleks tulnud kasutada sektordiagrammiga suundantenne, mis oleks selle vajaliku piisava tugevusega signaali suunanud otse tarbija e. külaelaniku suunas, mitte ei oleks laotanud ühtlaselt seda interneti sisaldavat kiirgust üle metsa ja maa. On seal siis tarbijaid või mitte. Pealegi oleks seda tüüpi antennid olnud hoopis odavamad, praktiliselt kaks korda. Samas oleks vähemalt pooled võimalikud tarbijad pääsenud kulutustega, mis igal juhul mõõdetakse sadades kroonides, mitte tuhandetes.

Teiseks muutis me uus, rahva poolt valitud võim seda eelmise võimu poolt paika pandud põhimõtet, et vähemalt algul on valla poolt vallarahvale pakutav piiratud kiirusega internet vallarahvale püsiühendustes ja külalistele mobiilsetes seadmetes (laptopid, pihuarvutid, telefonid jmt.) täiesti tasuta. Kehtestati hoopis hinnakiri. Küll mitte eriti kõrge, aga piisavalt kõrge selleks, et panna inimene kahtlema, kas mul on seda ikka nii väga vaja. Ja inimesed kulutavadki hoopis palju rohkem raha ja aega, veetes päevi linnas pangakontorites ja ametiasutustes käies, või siis kirjade ja posti teel mingeid asju ajades. Kuigi interneti teel saaks palju asju hoopis kiiremini ja turvalisemaltki ära aetud.

Arusaamatu poliitika vallavõimude poolt praegusel ajal, kui maksude laekumine on ülihea ja raha selle interneti kinnimaksmiseks on küll ja küll. Raha oleks ka nii palju, et igale vallaelanikule, no vähemalt pensionäridele jalavaeva vähendamiseks ja kooliskäivate lastega peredele võiks osta valla poolt interneti tarbeks ka pruugitud arvuti ning kinni maksta ka need seadmed, mis liitumiseks vajalikud.

Sellist käitumist on võimalik põhjendada vaid kas siis sellega, et keegi püüab sellest Vormsi internetiseerimisest lõigata vaid isiklikku kasu või siis tööpoolest kardetakse inimeste informeerituse tõusu. Et mida küll nad võivad sealt internetist teada saada, kui see neile koju kätte tuleb. Loevad äkki veel sedasamagi blogi ja kirjutist siin.

Toomas Puurmann

Interneti päevikulehelt <http://vormsi.blogspot.com/>

14. september 2006

Teated

Vormsi Lasteaed - 35

Ootame kõiki vilistlasi, endisi töötajaid, kasvandikke ja lasteaia sõpru

2. detsembril 2006 lasteaia juubelitepeole

15.00 kokkusaamine uues lasteaias

17.00 kontsert ja pidu koolimajas (töötab lastekohvik)

Osavõtumaks:

80 krooni täiskasvanu

40 krooni lapsed (2-15a.)

Osavõtumaks tasuta ülekandega Vormsi Vallavalitsuse arvele a/a 1120170356 Hansapank; selgitus: lasateaia juubel.

Palume registreeruda enne 17. novembrit 2006

telefonidel 47 32 190, 52 26 137

või e-mail ege.kanarbik@mail.ee

Teabelehe väljaandja:

MTÜ Läänerrannik.

Vormsi, Läänemaa

Telefon

47 32174

e-mail:

laanerannik@hotmail.ee

